

מודר סופרים וספרים

עוד בעניין האישה הסורגת בשבת

לפני שנתיים פרסמתי מאמר קצר ב'הצופה' ובו שאלתי: **היש יודע מוקור לאגדתו של עגנון "כגדי אלו הקובעים ישיבות של שחוק וקלות ראש"**. בין היתר היחסים נמשכים בראש השמו היא פשוטה את הספר "ימים נוראים" לש"י עגנון. מכיוון שלא היה על המדף, לקחתי את הספר "מעצמי" אל עזני", גם הוא של עגנון, וזה פעם לראשונה שקרהתי בו. זה ספר מומלץ ביותר לקריאה ולגהאה, במיוחד בימי אלו של בפורה ותשובה. לא בהרבה מקומות ניתן לראות כיצד מתיחסים לבREL צנסלון ולבגרן כאלו צדיקים ממש. הגעתו לפרק על הגאון הרב שמואל באילובוצקי, שהוא פרופסור בבר אילן בימי הראשונים. כאשר חלה, ביקר אותו עגנון ויסזה להפג את יסורי.

"ספרתי לו מעשה שאירענו. מורה הולכות בישראל הקשה קושיה על אגדה שתבתה שמצו שטעית בדבר הלכה. ברם דבר שנטתקה בו אותו הרב עד שטרח וכותב לי תירץ תור רגע בחור בן ארבע עשרה שאינו סנדקו". (עמ' 228).

פעמוניים החלו לצלצל בראשי. הרי לפני שנתיים פרסמתי מאמר קצר ב'הצופה' ובו שאלתי: **היש יודע מוקור לאגדתו של עגנון "כגדי אלו הקובעים ישיבות של שחוק וקלות ראש"**. (אלוי ואלו", עמ' שמן). הסיפור הוא אודוט אישת שבסגה בשבת, ולמרות זאת זרת או רחכינה מביתה. משה רבינו ראה אור זה, ונכנס לביתה ומצא אותה סורגת. לשאלתו השיבה האישה, שakan היא יודעת שבת היום, אלא שהיא בזודה, וזה עוגן שבת שלה. עץ לה מה רבנו ע"ה ללקת וללמוד עם שכנותיה. לשבת הבאה, ראה משה רבנו והנה נעלם אור השכינה מביתה. נכס ומצא אותה יושבת ומרכלת עם שכנותיה. כיוון שראה כך, אמר משה רבנו למשער ואל תensuski בדברי שנות. ושאלתי כלום יש יודע מוקור לסיפורו של עגנון. הרי קשה להעלות על הדעת שיכתוב "הלכה" מפני משה רבנו שעדיין לסרוג בשבת מאשר לעסוק בלשון הרע, מבלי שייהilo איזה שהוא מוקור כלשהו". באוטו ים של הפרסום, צלצלו פעמוניים רבים ביבטי. חוקרים וחוקרים היללו כיונים שונים ובקשו להודיעם אם נמצא דבר מה.

בשבועות וחודשים שלאחר מכן היו לפחות פעמיים אתרועות שונות בגין איזה שהוא כיוון או ממצא, אבל כמובן זמן מה התבර כי עולם כמו מה שום דבר לא התאחד בתעלומה זו. כתעת, ביום ראשון של ראש השנה, רנאה היה אכן ישי איזה שהוא כיוון. מישחו כתוב לעגנון על אגדה שכתוב ומצא שטעה בדבר הלכה. אגדה זו יכולת להיות בהחלת האגדה שלנו. באוטו דבר שהתקשה באותו רב, תירץ תור רגע בחור בן ארבע עשרה, שגנון היה סנדקו! כיוון חדש נפתח לחקירה. צריך לפרש פניה ולהתעניין מיהם האנשים שעגנון היה סנדקו. (מדוע לא כתוב זאת עגנון? מדוע לא פرسم מי הנער, ומה האגדה? מדוע הוא "מושכךו אחריו נרואה"?)

זה היה ביום ראשון של ראש השנה. ביום שני של ראש השנה המשכתי והתגעגתי על דבריהם שאמור עגנון על בורר, על אורי צבי גרבינגר, על ביאליק, ועל עוד רבים וטובים. נשטתי את רוח הפרסומים של יפו והרגשתי באפי ממש את רוח החול של ימה של יפו, והצערתי על ימים שהיו ולא ישובו.

וזה הגיעתי לפרק על סgan אברהם אורבר הי'ך, אשר נפל בשנת תשכ"ח. עגנון מספידיו: "אני ישבת" כשהיכנוהו בבריתו של אברהם אבינו עלי השлом ואני עמדתי כשהחזרו לעופר". ועגנון מספר על סgan אורבר הי'ך איזה אישיות שלמה היה, איזה ירא שמיים, איזה עלי. מצד אחד היה בקי בהלכות קידוש החודש, עד כי כאשר באהה חבורה של סטודנטים אל המתמטייא הידע פרופסור אברהם הלוי פרנקל וביקשה ממנו שלימדים הלכות קביעת החודשים והמועדים, אמר להם "יש ביניים אברהם אורבר שהוא בקי בהלכות אלו".

וכאן פוקח עגנון את עיניו בדבר נסוף. מתגלה מיהו אותו "נער בן ארבע עשרה" שגנון היה סנדקו. "באוטו המאמר לא פירושתי בשמו של הבוחר שהסביר תור כד' רגע מה שנטתקה רב ומורה הוראות. כאן אפרש את שמו. זה היה אברם אורבר".

זה היה ביום שני של ראש השנה. במוצאי שבת תשובה ישבתי מאמר זה ומטרתו המשך היחסים אחרי מוקור האגדה על משה רבנו. אכן, יתכן כי שום מוקור שהוא לא עמד מול עמי עגנון, אך דווקא כאשר בלעתית את עמודי "מעצמי אל עצמי" הבנתי שגנון היה תלמיד חכם גדול.

פעם אחת באאי הגאון רב שמואל, שכבר הזכרנו. אמר לו רב שמואל, קראתי את סיפורך 'אבי השור', ושם ישבו משפט: "אין שבעה בשבת", ולשון זה מצינו בירושלמי מועד קטן. ("מעצמי אל עצמי", עמוד 224).

קשה ממד לקביל טיפול על משה רבנו "הלכה" שמותר לסרוג בשבת, מבלי שייהilo איזה שהוא מוקור מוצדק לך. על כן, היחסים נמשכים, והוא אלו בבחינת נר נשמה צנוו לסgan אברהם יהודה אורבר הי'ך, אשר נפל על קידוש השם, ולשאר חללי מערכות ישראל.

אגדת האישה הטויה בשבת החיפושים והגילוי

חלוקת הראשון של רשותה זו נכתב ביד ארייה רוקח, ומתראר את הזווית האישית של חיפושיו אחר מקור אגדתו של עגנון שלא מסר נועז ביותר: משה נתן לאישה הקשר לחיל שבת, ובלבב שלא מעסוק ברכילות. חילקה השני נכתב על ידי ד"ר יעל לויין, אשר חשפה בהרצאתה בקונגרס העולמי ה-14 למדעי היהדות את המקור

הhipposim אריה רוקח

עד כדי כך הייתה גדולה הקפודתת של בתיה ז"ל, שלעתים הייתה "כוועס" ואומר לה כי היא מטלה משולחן השבת את "חיותו" אי אפשר לומר שם דבר פרט לדברי תורה, כי כל שיחה אחרת היה "לשון הרע". למןחמים ספרתי את אגדתם של עגנון, וביקשתי לדעת אם מישו מכיר את מקורה של אגדה זו

זה שנים עליה אגדתו של עגנון על שולחן השבת שלם, בפרשנות מצורע, ובהזדמנויות אחרות. למי שטרם מכיר אגדה נפלאה זו הנה תקציריה:
 משה רבם היה מסטייל בשבת, הגיע לעיירה אחת, וראה בית שהשכינה שריה עלי. נכנס משה לבית זה ומצא אישת ישבת וסועה. שאל אותה, כלום אין את יודעת שבשבתיים. יודעת אני, השיבה האישה. היה לך להתפלל ולקרות ב'צאנינה וראיינה', אמר משה ושאל, כי מלאכה זו אסורה בשבת. יודעת אני, השיבה האישה. היה לך להתפלל ולקרות ב'צאנינה וראיינה', אמר משה. היא השיבתו שכבר סיימה את תפילהה וכבר קראה בפרשנת השבע. אמר לה משה, נכנס עם שכונתך ואל תחליל את השבת. לשבת הבאה ראה משה כי נסתלקה השכינה מאותה הבית. נכנס והנה האישה מסבה עם שכונתיה ועוסקת עמהן בשיחה בטלה וברכילות. אמר לה משה: "בטי חזרי למעשר ואל תתעסק בדברי שנות".
 אגדה זו היא בעלת מסר נועז ביותר: משה נתן לאישה זו הקשר לחיל שבת, ובלבב שלא מעסוק ברכילות. אגדה זו ציטטו פעמים רבים, והשתדלם להפניהם את המסר העצום המבעם מהם.

לפני חמיש שנים נהרגה בתטע תחיה ז"ל בתאונת דרכים, והוא אך בת שבע עשרה שנה מותה. במהלך השבועה العليית בפני המנהחים קווים לדמותה. בין השאר ספרתי על הקפודתת הтирורה להימנע מטלת לשון הרע. עד כדי כך הייתה גדולה הקפודתת, שלעתים הייתה "כוועס" ואומר לה כי היא מטלה משולחן השבת את "חיותו" אי אפשר לומר שם דבר פרט לדברי תורה, כי כל שיחה אחרת היה "לשון הרע", ואסור לאומרה. והנה, חלק מהעלאת קווים לדמותה, ספרתי למנהחים את אגדתו של עגנון, וביקשתי לדעת אם מישו מכיר את מקורה של אגדה זו. הר לא "תיכן, לך חשבתי", כי עגנון שיר למשה ורבם דברם כה טובים, מביל שהיה לו מקור כלשהו. אחד הנכוחים, איש ספרות, אמר שזכרו לו מקורו התלמודי, והבטיח "לצלצל במווצאי שבת" ולהמסור לי מקור זה. מצוי שבתנות רבים מכך, והטלפון המיוחל בשוש מלובא. והוא אנשים טספים, תלמידי חכמים, שהיו בטוחים שרואו את האגדה בתלמוד. אחד מהם "זכר" שהאגדה מובאת במסכת חולין, והבטיח להביא לידייעות את הדף המדוייק, אך גם הטלפון המיוחל ההזהה בושש לבוא.

בצר לי שלחו לי מכתב קצר למדור "סופרים וספרים" של "הצופה", ובו שאלתי: "היש יודע מeko לאגדתו של עגנון?" באוטו יומ ששי שבו פורסם המכתב קרה דבר מדויים, שטרם אירע כמותו. יצאת מהבית ל��ניות לשבת, ומשבחת לakhir היעדרות של שעה היי על שולחן שבעה מספרי טלפון של חוקרים ואנשי רוח חשובים, אשר טרחו לצלצל לאחר שקרו את המכabbת הקצת. בינוים הוי ד"ר יעל לויין, מר נס ציון פישלך, ד"ר זהבה בן דב ואחרם. באותו שעה לא יושח החוקרים מכו לאגדה זו. הם אמרו לי שהם עצם מחפשים מהה שינם את מקורה. בעקבות שיחות אלו, קיימת שיחות עם חברה יקרה זו מספר פעומים, ובכל פעם שצץ משהו חדש צלצלתי אליהם, או שהם טלפון אליו, אך התקדמות של ממש לא הייתה.

אחד מקורות האגדה צלצל אל יומ אחד בהתרגשות גוזלה: "יש!" "מכרתאי!" המורה שלי לספרות, לפני למלעת משלישים שנה, לימדה אותנו אגדה זו, וויפרה לנו שהמקור הוא בספר חסידיים!! מיד רצתי והשגת עותק של ספר זה. קראתי עמוד אחר עמוד, על כל אלף עמודי, אך העליתו רוס ביד. איתרת את המורה בספרות, שכבר יצאה לפוטה, ושאלתייה בעניין זה. היא לא זכרה בבירור את האירוע, אך סקרה שהיא לא אמרה במפורש דבר שכזה, אלא שהרהור הכללי של האגדה מושפעת מספר חסידיים. טלפון אחר, מקורות אחרים, בישר לי שהמקור הוא בספרוי מנדלי מוכר ספרים, בכרכר מסויים. ושוב, עיני נטali כל עמודי אותו ספר, ולא נמצא שם דבר.

כך חלפו הימים. מפעם לפעם על רעיון חדשם. אנשים הציעו לי לפרסם פניו באינטרנט (דבר שלא עשיתי), ועל כן הצעות שנות בונגיאנסים שהרי מוכרים לעגנון, שאולי יodium דבר-מה. היו אף שאמור לי שאפשר שאנו כל מדור לאגדה זו, וכוללה פרו רוחו של עגנון. לכל אלו השבתי שאמי מתקשה להאמין בכך. הרי עגנון היה תלמיד חכמים ורא

שימים, היעלה על הדעת שביאו "הלהכה" כה נועזת משמו של משה רבנו, מבל' שייסמוך יתדוחו על אדנים מוצאים. קוראים אף היו פוגשים אותו ושאלים מה עלה בגורל החיפושים. ככל אלו השיבו כי יבואו ים בע"ה ואთאר את החיפושים. לא העזתי לבקש כי יבואו ים ואתאר את החיפושים, אחר שכבר הסתימנו באפננו "מעצמי" בראש השנה התשס"ה חשבתי שואלי סוף נמצאה משחו. "בין לבן" עינתי בבית הכנסת הספר של עגנון "מעצמי" ביום הראשון קראתני בהאה על ברנר ואחרים, ועל ימי זחוב שהיינו בין חולות תל אביב, והתגעגעתי לריח פרודסיה של יפו. ופתחו הגעתי לסייע על עגנון שבו הוא מציר אגב אורחא גער אחד, בן ארבע עשרה, שעגנון היה סנדקו, ואשר חלק עלי במנגנון להלכה שעגנון פרט. פעמוני צלצלו בראש: אויל ז"ה "הלהכה" שאומן מחפשין! צריך, אחרי ראש השנה, לפרסם פניו ולשאול מי הם האנשים אשר עגנון היה סנדקם.

ביום השני של ראש השנה המשכתי והתענגתי על דפי "מעצמי אל עצמי", עד אשר שוב נעצרה נשימתה כאשר הגעתי להספד שנשא עגנון על קבריו הפתח של סגן אברהם אורבר ה"ד, אשר נפל בעת מילוי תפקידו. וכך אמר עגנון. אני היית כאשר הכנסתו לבריתו של אברהם אביהם, ואני כאן כאשר מבאים אותו ממנחות עולם. זוכרים אתם, קר עגנון, את אותו גער זחוב שנא אונדרה ההזה הוא סאג אונדרה ה"ד.

נרעש ונרגש שלחתי סיפור זה שוב ל"הצופה", והקדשתיו לךrho של סגן אברהם אורבר ה"ד. כעבור ימים אחדים צלצלה אליו אמר, גבר' חנה אורבר, אלמנתו של פרופ' אפרים אורבר ז"ל, והדודה לי על המאמר. בשיחה עמה הוברר שהלכה המדוברת בין סגן אברהם ה"ד ובן עגנון לא הייתה "הלהכה", אלא סוגיה הקשורה בקידוש החודש.

הגלי"ז ד"ר יעל לוי היה מוכת תדהמה מן הגליל, והתקשייתי להאמין וילע. למחמת העלית סייפור חסידי עמי זה על המחשב, וכיינתי קווי דמיון ושוני בין אגדתו של עגנון לביןם. את דבר הגלי"ז נזכרתי כל העת בין לבי.

את האגדה "כגדי אוטם שקובעים ישיבות של שחוק וקלות ראש" פגשתי לראשונה שקרהתי קץ אחד את כל כתבי ש"ז עגנון על הסדר. במהלך קרייתי אף רשותי הערות שנות בנושאים בעלי עניין. בין היתר ציינתי את ההופעות של החיבור "צאיונה וריאינה", ועל יסוד זה הבאתי לכתב את מאמרנו "צאיונה וריאינה" בכתביו של עגנון", שבו מציאת התייחסות לאגדה "כגדי אוטם שקובעים". אגדה זו נכללה במאדורה השניה של "אלן ואלו", מהדורה שראתה אור בתשי"ג (1953), ואולם למשה דפסה לראשונה בכתבת העת "אחדות העבדה". אגדה מתמיהה זו

נקקה עמוק בתוכי, כסמת שנחרטה על לחם לבם של רבים. בעובי, בחורף תשס"ד, על קובץ סיורים עמיים בערכitem של יעקב אביצוק, לצורך אחר למגורי, נפל עיני על סיור שששרא את הכותר "הבעש"ט והזקנה שרגה בשבת". הדמיונות לאגדה "כגדי אוטם שקובעים" היו מובהקים. סייפור זה סופר בדי אמו של אביצוק, רחל איציקוביץ, שנולדה בשנת 1887 בעיר ברומניה. בקובץ זה עצמו היו הערות מלות לסייעים, ואולם לא אזכור כל קשרו לאגדתו של עגנון. היה מוכת תדהמה מן הגליל, והתקשייתי להאמין וילע.

למחמת העלית סייפור חסידי עמי זה על המחשב, וכיינתי קווי דמיון ושוני בין אגדתו של עגנון לביןם. את דבר הגלי"ז נזכרתי כל העת בין לבי. באוקטובר 2004 הגיעו לקונגרס העולמי-14 למדעי היהדות, שאמור היה להתקיים בקי"ז 2005, הצעה להרצאה במסא"ל למקורה של אגדה "הבעש"ט והזקנה שרגה בשבת". הדמיונות לאגדה "כגדי אוטם שקובעים" ניכבו לנויד עניין, ונגהgte כל העת להוציא ולרשום הערות, ככל שעלו אצלך. אף התברר לי כי מצו"ם סיורים אחדים נוספים, המקבלים לסייע על הבעש"ט והזקנה שרגה בשבת, סיורים שהם אמנים בעלי דמיון פחות לאגדתו של עגנון.

ואולם רק לאחר כנס "קהל" בשלחי יוי השנה, חדש לפוי מועד קיום הקונגרס העולמי, התפניתי לכתב את נוסח הרצאה עצמה. במהלך הזמן נרעם אצלי חומר רב, שבחן את הסיור החסידי ואת אגדתו של עגנון מכיוונים מגוונים. עם זאת, רק בבואי לנחת את אגדתו של עגנון באורת פרטני ושיטתי, נחשפתי לעצמי רבדים נוספים בעלי ממשמעת להבנתה.

את חלקה הראשוני של ההרצאה הקדשתי לדיזוז על המזמא, ובמהמשך הריאתי באורה מפורט כיצד טול עגנון את היסופו החסידי ויציבנו, והרחבתי את הירעה בשאלת מה ראה להסביר את דמותו גיבור אגדתו על משה רבנן. של חטרון שהתפרקם למחורת, יומן שמי ה-1 לאוגוסט, במעמדו הראשון של "הארץ", מאמר שבו סקר את יומו הראשון של חטרון, דבר הגלי"ז וממציתו הגיש בדרך זו לדעת הציבור הרחב, (או"ח טישון), "מה עדייף, אגדה עגנונית על השכינה או דוין בשער כמאל במצאים הקדומים?". הארץ, יומן שמי, כ"ה בתמוז תשס"ה, 1, באוגוסט 2005, עמ' 1, א' (15). בין היתר כתוב חי חיטרון באשר לעצם בירורו להשתתף במושב זה על עגנון מלהלך: המומן מול השפעה בחורת ולאחריה, על היבטי השווים של הנושא.

את הרצאתה בקונגרס העולמי נשאתי בפוקה של יומו הראשון, יומן ראיון ה-31 ביולי, במושב במסא"ל קרייטה בעגנון. רצתה המkommen, ולמושב זה באו כתוב עטן "הארץ", חי חיטרון, וצלם העתון, וקר הרצאית העומדה במקדמת מאורה של חטרון שהתפרקם למחורת, יומן שמי ה-1 לאוגוסט, בעמדתו הראשון של "הארץ", מאמר שבו סקר את יומו הראשון של חטרון, דבר הגלי"ז וממציתו הגיש בדרך זו לדעת הציבור הרחב, (או"ח טישון), "מה עדייף, אגדה עגנונית על השכינה או דוין בשער כמאל במצאים הקדומים?". הארץ, יומן שמי, כ"ה בתמוז תשס"ה, 1, באוגוסט 2005, עמ' 1, א' (15). בין היתר כתוב חי חיטרון באשר לעצם בירורו להשתתף במושב זה על עגנון מלהלך: המומן מול השפעה בחורת.

לلت עטל, כלומר אל ש"ע עגנון, בהנחה שיש לפחות הבסיס העילי מוכר והאהנה מوطבתה". מונן שאנו מכירה בזכות הגודלה שנפלה בחלקי לשמש כל' וצינור להשיפת מקור אגדתו של עגנון "כגדי אוטם שקובעים". בהקשר זה אף רואו להזכיר את דבריו של חוקרי החסידות פרופסור גדייה נגאל במאמר "הישימוש במקורות חסידיים בכתביו עגנון", מחקר שיצא לאור בדף לראשונה בתשנ"ד בקובץ "חקר עגנון". דומה עלי, כי בדיקה יסודית של כל מקורותינו החסידיים של עגנון אינה אפשרית כל עוד לא יועל הסיורים החסידיים כולם על המחשב, בדומה למה שנעשה ביחס לכתב עגנון באוניברסיטת בר-אילן, שכך נימנע היה לשוף בהנפק-קליטת את החומר מבקשת. עד אותו יום יהי' הילם להסתפק במידע שהצטבר בידי העסוקים בחקר הסיירות החסידית (מחקרים בחסידות, ירושלים תשנ"ט, עמ' 330).

עגנון ביקש להעליים ולטשש את מקורותינו החסידיים, ונוהג להזכיר את העובדה שנשען על מקורות מסווג זה. ב厶הן המזכיר הצע נגאל הסבר אפשרי לעניין זה. מחד גסא, המספר הדגול הכריר את קהל קוראי ידע שלרבוב, אם לא למל', המקורות החסידיים הם כפוף החותם. מאידך גיסא, ידע עגנון כי אוטם מתי-מעט הבקי"ם בסיפורת החסידית לדורותיה איןם "חשובים" על קריית כתבי עגנון. ואילו במלזמידים, החוקרים את ספריו ודקדקם בהם לעיתים עד קוץו של יוד, בהם רצתה עגנון להattle, בהעלמי מהם את מקורותינו. כדי עגנון היה חסידת קהילה האקדמית יחס אמביוולנטי, ולאן הנמנע הוא אפילו כי המספר צפה במעין שמחה לאיד ליום בו צבעה המצביע על מקורותינו החסידיים, בעוד המלומדים שפלו את עיניהם...

(שם, עמ' 324-323). בעקבות גילוי מקורו של "נכגד אוטם שקובעים" ובמהלך הכנת הרצאה תהית לא אחת, לאור דבריו אלו של גנאל, כיצד נשמתו של עגנון, השရיה בಗמי מדורמים על כנפי השכינה, מגיבה לחשיפת מקור אגדתו. אני מעדיפה להזכיר ולהאמין שכשם שרבים ממוקרי כתבי של עגנון שמחים על גילוי המקור, אף נשמותו מטלה עמהם חילך בשמחה זו. ואפשר גם להביע את התקווה כי בעקבות הצימאון האדיר של הציבור הישראלי בכלל, ושל הציבור הדתי בפרט, הן לתרמת החסידות והן לכרכי עגנון, ילכו וייחשפו מקורות חסידיים נוספים שבהם עשה עגנון שימוש. המאמר המדעי המפורט נמצא עתה בהכנה על ידי תקוותי היא כי בעקבות פרסום אמנה יבואו ללימוד אגדה זו, שהיא בעלת מגמה דידקטית מובהקת, ולהוורתה על רקע מקורה החסידי.

ד"ר יעל לוין ואריה רוקח

הדף סגור חלק